

ΝΕΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΡΗΤΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ ΚΑΙ ΑΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ

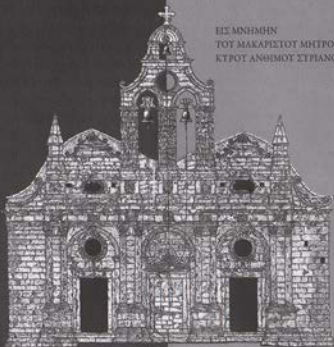
ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ
«ΜΟΝΗ ΑΡΚΑΔΙΟΥ:
ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΕΝΟΣ ΜΝΗΜΕΙΟΥ»

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ', ΤΕΥΧΟΣ 32
ΡΕΘΥΜΝΟ 2013

ΓΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΡΕΘΥΜΝΗΣ ΚΑΙ ΛΕΛΟΠΟΤΑΜΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΔΑΔΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

ΥΠΗΡΟΣΤ-26^η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ
ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΣΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ
ΚΥΡΟΥ ΑΝΘΙΜΟΥ ΣΥΡΙΑΝΟΥ

ΜΟΝΗ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΗΜΕΡΙΔΑ

*Οι εργασίες
αποκατάστασης
ενός μνημείου*

Σάββατο, 2 Ιουλίου 2011,
ώρα 9.30 π.μ.
Αίθουσα Εκδηλώσεων
Ιεράς Μονής Αρκαδίου

ΝΕΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΡΗΤΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ ΚΑΙ ΑΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ
«ΜΟΝΗ ΑΡΚΑΔΙΟΥ:
ΟΙ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΕΝΟΣ ΜΝΗΜΕΙΟΥ»

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ', ΤΕΥΧΟΣ 32
ΡΕΘΥΜΝΟ 2013

Ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ, τελεῖ τόν ἐγκαινισμόν τῶν χώρων τοῦ νέου μουσείου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀρκαδίου κατὰ τήν πραγματοποιηθεῖσαν ἐκεῖσε ἐπίσημον ἐπίσκεψιν Αὐτοῦ τήν Δευτέραν 3ην Σεπτεμβρίου 2012.

Βαρσολομαίῳ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ,
ἀντιλήπτορι μὲν τῆς Χριστοῦ ποιμνῆς,
τοῦ δ' ἡμῶν παγκοίνου σκάφους οἰκιστῆ,
ταπεινὸς Ῥιθυμίσων, τῆς γραμμάτων πόλιος,
Εὐγένιος ἀρχιεπίσκοπος Χριστοῦ, εὐγνωμότως
τεῦχος τουτογὶ οἱ σιμῶς τ' ἀπέδωτο.

© **Γερά Μητρόπολις Ρεθύμνης καί Αλόποτάμου**
Περιοδική Έκδοση *Νέα Χριστιανική Κρήτη*

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΓΛΩΣΣΗΣ: Μιχάλης Τρούλης
Ν. Ε. Παπαδογιαννάκης
Γιάννης Παπιομότογλου

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ - ΔΙΕΚΠΕΡΑΙΩΣΗ: Γεράς Έμμανουήλ Καμαριώτης

ΛΑΒΗΛΟΓΡΑΦΙΑ - ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: Γερά Μητρόπολις Ρεθύμνης καί Αλόποτάμου
741 00 Ρέθυμνο,
Τηλ. 28310 22415, Fax: 28310 28557

ΤΙΜΗ ΤΥΠΟΥΣ: 25 ευρώ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Έκδοτικός Έπιχειρήσις Καλαϊτζάκης Α.Ε.
5ο χλμ. επαρχιακής οδού Ρεθύμνου - Αμάρου
Τηλ. 28310 27617, Fax 28310 27615
e-mail: info@kalisitzaakis.net www.kalisitzaakis.net
Σηδασμαός - ΉΔ. οαλοδοόρησγ Έλασα Ναναή

ISSN 1108-0345

Όροι Συνεργασίας

- Στή *Νέα Χριστιανική Κρήτη* δημοσιεύονται πρωτότυπες επιστημονικές εργασίες σχετικές με την ιστορία της Έπαρχιας της Κρήτης.
- Η Συντακτική Επιτροπή αποφασίζει για τη δημοσίευση ή μη των συνεργασιών και αποστέλλονται, καθώς και για την αὐτοτελή ή σε συνέχειες δημοσίευσή τους.
- Τά πρός δημοσίευση κείμενα πρέπει νά είναι σε ηλεκτρονική μορφή, νά συνοδεύονται από μία έκτυπωση και δέν επιστρέφονται.
- Στοιός συγγραφείς δίδονται δωρεάν πειρήνα ανάπτυξη της μελέτης τους.
- Τά δημοσιευόμενα κείμενα άπαιχούν τίς απόψεις των συντακτών τους.

Περιεχόμενα

Πρόλογος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ρεθύμνης καὶ Αἰλοποτάμου κ. Εὐγενίου	9
Προλεγόμενα τοῦ Μιχάλη Ἀνδριανάκη	13
Μιχάλης Ἀνδριανάκης Τό οἰκοδομικὸ χρονικὸ τῆς Μονῆς Ἀραδίου	17-50
Φωτεινὴ Κ. Κουγλέρη Ἱερά Μονή Ἀραδίου: 60 χρόνια ἐργασίες μέ τὴ μέριμνα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας	51-67
Πετροῦλα Βαρθαλίτου – Σωτήρης Παναγόπουλος Οἱ ἐργασίες ἀποκατάστασης τῆς Μονῆς Ἀραδίου στό πλαίσιο τοῦ Β' καὶ Γ' Κ.Π.Σ.	69-96
Κώστας Παπιτσόγλου Ἐργασίες ἀποκατάστασης καὶ ἀνάδειξης τῶν βοηθητικῶν καὶ ἐργαστηριακῶν ἐγκαταστάσεων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀραδίου	97-118

Βάλια Άγγελωση

- Τά κειμήλια καί ἡ μουσειολογική μελέτη
γιά τό νέο μουσεῖο τῆς Μονῆς Ἀρκαδίου 119-138

Μανώλης Σ. Πατεδάκης

- Ἡ ἱστορική βιβλιοθήκη τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀρκαδίου:
διασπαρέντα καί σωζόμενα χειρόγραφα 139-190

Μιχαήλ Ι. Τρουλλινός

- Ἐργασίες συντήρησης στήν Ἱερά Μονή Ἀρκαδίου 191-214

Τατιάνα Κουσουλοῦ

- Τό ἔργο συντήρησης τῶν ἱερατικῶν ἀμφίων
τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀρκαδίου 215-244

Ντενιζ-Χλόη Ἀλεβιζοῦ

- Τό τέμπλο τοῦ καθολικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀρκαδίου,
«μερίμνη καί κατά σχέδιον» Διονυσίου Καστρινογιαννάκη,
Ἐπισκόπου Ρεθύμνης καί Αἰλλοποτάμου 245-299

- Ἐνδεικτική βιβλιογραφία γιά τήν Ἱερά Μονή Ἀρκαδίου . . . 301-303

Παράρτημα**Θεόδωρος Μειμάρης**

- Τό Κρητικό Ζήτημα:
Πολιτική καί ἰδεολογική ἐπανατοποθέτηση
τοῦ ἀγγλόφιλου Νικάνδρου Ζαννουβίου 323-349

Πρόλογος

ΕΙΝΑΙ Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΟΡΑ ΠΟΥ Ο ΘΕΟΣ μᾶς ἀξιώνει νά φθάνομε στήν εὐχάριστη θέση τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου μέ τίτλο *Νέα Χριστιανική Κρήτη* στούς εὐγενεῖς ἀναγνώστες του. Τό δεύτερο τεύχος τῆς τρίτης περιόδου τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ εἶναι γεγονός. Καί μᾶς γεμίζει χαρά, γιατί ἀποτελεῖ συνέχεια στήν εὐλογημένη πλέον παράδοση πού θέλει τήν ἱστορική Ἱερά Μητρόπολη Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου νά συμβάλει μέ ὄλες τῆς τίς δυνάμεις στήν προβολή τῆς Ἱστορίας τοῦ τόπου, στήν καταγραφή καί διάσωση τῆς πολιτισμικῆς προσφοράς τῆς Τοπικῆς μας Ἐκκλησίας καί νά τοποθετεῖ τό δικό της λιθαράκι στήν καλλιέργεια τῶν Γραμμάτων καί τῶν Τεχνῶν στόν τόπο, ὁ ὁποῖος δικαίως ἀναγνωρίζεται ὡς ὁ τόπος τους.

Εἶναι γνωστό ὅτι στά τεύχη πού ἔχουν ἐκδοθεῖ ἕως τώρα φιλοξενήθηκαν πολλές πρωτότυπες ἐπιστημονικές μελέτες καί διατριβές πού συνδέονται μέ τό νησί μας, τίς ἐναλλαγές τῆς Ἱστορίας του, τήν Παράδοση καί ὅσα τοῦ κληροδότησαν οἱ αἰῶνες. Αὐτό γίνεται καί στό ἀνά χειρας τεύχος τῆς *Νέας Χριστιανικῆς Κρήτης*, τό ὁποῖο φιλοξενεῖ μελέτες γιά τίς ἀναστηλωτικές ἐργασίες τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀρκαδίου, πού ἔχουν πραγματοποιηθεῖ τήν τελευταία πεντηκονταετία, ἀλλά καί ἄλλες μελέτες πού σχετίζονται μέ τό γενικότερο αὐτό θέμα. Πυρῆνα τῆς τόσο ἐπιμελημένης αὐτῆς ἐργασίας ἀποτελεῖ ἡ Ἡμερίδα πού ἔλαβε χώρα στήν Ἱερά Μονή Ἀρκαδίου τήν 2α Ἰουλίου 2011 μέ διοργανωτές τήν Ἱερά Μη-

τρόπολη Ρεθύμνης και Αύλοποτάμου, την 28η Έφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, την Ιστορική και Λαογραφική Έταιρεία Ρεθύμνου και την Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνου. Κατά την Ήμερίδα αυτή παρουσιάσθηκαν πολλά από τα πολύτιμα στοιχεία που δημοσιεύονται εδώ για όσα έχουν γίνει για την διάσωση και ανάδειξη του μεγάλου αυτού μνημείου της Πίστεως και της Πατρίδος μας, του ιερού αυτού συμβόλου της πανανθρώπινης ελευθερίας. Την Ήμερίδα αυτή είχαμε αφιερώσει τότε στην μνήμη του μακαριστού προκατόχου μας Μητροπολίτου Ρεθύμνης και Αύλοποτάμου κυρού Άνθιμου, για όσα επί των ημερών της αρχιερατείας του έγιναν για την Μονή.

Ο παρών τόμος της *Νέας Χριστιανικής Κρήτης* αφιερώνεται με ευγνωμοσύνη και βαθύτατο σεβασμό στην Αυτό του Θειοτάτη Παναγιώτητα, τον Οίκουμενικό μας Πατριάρχη κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟ τον Α΄, ο οποίος μάς έδωσε πριν από έξι μόλις μήνες την μοναδική εulογία της ύψηλης παρουσίας Του στην Ήερά Μητρόπολή μας και στην πανσεβάσµια Ήερά Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή Άρκαδίου, κατεχορήγη Ήγουµενος της οποίας ύπάρχει. Ή παρουσία του Πατρός και Πατριάρχου μας στην Ήερά Μονή Άρκαδίου, για δεύτερη φορά μετά από εκείνη του έτους 1992, σφραγίζει την Ήστορία της και ό εγκαινισµός από τά τίµια χέρια Του των χώρων, οι όποιοι μετά από λίγο θά στεγάσουν τό νέο µουσείο της Μονής, δίδει δύναµη στον γράφοντα και την Άδελφότητα της Μονής νά συνεχίσουν τό ταπεινό τους έργο για νά την παραδώσουν στό µέλλον όπως αξίζει στην άγιασµένη διαχρονική παρουσία της. Μέ ιδιαιτέρη πάντοτε συγκίνηση, µέ ιερό δέος, τό Σεπτό Όνοµα του Πατριάρχου µνηµονεύεται αδιάλειπτα στις ιερές ακολουθίες, αφού ή Ήερά Μονή Άρκαδίου από παλαιά τιμήθηκε µέ την άξια του Πατριαρχικού Σταυροπηγίου και αυτήν την άξια µέ έγκαίνηση έν Κυρίω τίµησε στό πέραςµα των αιώων.

Είναι γνωστό στά πέρατα της γης πώς ή πνευματική προσφορά της Μονής Άρκαδίου ύπήρξε µεγάλη και άδιαµφισβήτητη και αναδείχθηκε µνηµείο πνευματικής ελευθερίας, µνηµείο ειρήνης, µνηµείο δικαιοσύνης, µνηµείο έναντίον κάθε μορφής µισαλλοδοξίας και φανατισµού. Αυτό κατανοούν, όπως αναφέραµε στην πρόσ τον Παναγιώτατο προσφώνησης µας εκείνη την ιστορική ήµέρα της 3ης Σεπτεµβρίου 2012 στην Μονή, αλλά και αυτό λαμβάνουν ως µήνυµα ζωής οι πολυάριθµοι προσκυνητές

της, οι οποίοι απ' όλα τά μήκη και τά πλάτη τῆς γῆς προσέρχονται καθημερινά.

Ἐίχαμε ἀκόμη ἀναφέρει τότε ὅτι ἡ ἀνακήρυξη τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀρχαδίου, πρὶν ἀπὸ λίγα ἔτη, σὲ εὐρωπαϊκὸ μνημεῖο Ἐλευθερίας καὶ Πολιτισμοῦ, καθὼς καὶ ἡ ἔναρξη συστηματικῶν ἐργασιῶν γιὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῆς, τὴν συντήρησιν καὶ διαφύλαξιν τῶν ἱερῶν κειμηλίων τῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ λειτουργία τῆς ὡς κατεξοχὴν τόπου ἠσυχασμοῦ, ἀδιάλειπτης προσευχῆς καὶ θείας λατρείας, ἀποτελεῖ τὴν καλύτερην δικαίωσιν στὴν μακρόχρονη ἱστορικὴ πορεία καὶ μαρτυρία τῆς. Σὲ αὐτὸ τὸ ἔργο ζητήσαμε τὴν Πατρικὴν εὐχὴν καὶ τὴν Πατριαρχικὴν εὐλογία Του γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὸ ἔργο μας, ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τῶν μακαριστῶν ἁγίων Ἀρχιερέων, οἱ ὅποιοι μὲ αὐταπάρνησιν διακόνησαν τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία. Καὶ γιὰ νὰ συνεχίσει ἡ Ἱερά Μονὴ Ἀρχαδίου νὰ εἶναι μιὰ ἀναμμένη δάδα πού θά σκορπᾷ φῶς γιὰ νὰ φωτίζει τὰ σκοτάδια τοῦ κόσμου.

Εὐχὴ καὶ προσευχὴ τοῦ Ἐπισκόπου, πού διακονεῖ ἀνάξια τοῦτο τὸ μετερίζι τῆς πνευματικῆς ἀρχοντίας καὶ τῆς Ὀρθόδοξης ἐλευθερίας, γιὰ ὅλους τοὺς προσκυνητὲς αὐτοῦ τοῦ μοναδικοῦ ἱεροῦ τόπου εἶναι νὰ ἐγκύπτουν πάντα μὲ ταπείνωσιν καὶ νὰ λαμβάνουν τὸ μῆνυμα τοῦ μοναχισμοῦ, τῆς μαρτυρίας, τῆς αὐταπάρνησιν, τῆς σταυροαναστάσιμης λυτρωτικῆς πορείας, τὸ εὐγλωττο μῆνυμα τῆς σιωπῆς, καὶ νὰ τὰ μεταδίδουν στοὺς πονεμένους καὶ τοὺς διψασμένους ἀδελφούς πού πληθαίνουν γύρω μας καθημερινά.

Ἐπιθυμοῦμε κλείνοντας τὸ προλογικὸ μας αὐτὸ σημείωμα νὰ ἀναφερθοῦμε μὲ βαθειὰ τιμὴ καὶ πολλὴ ἀγάπη στὸν συνεργάτη καὶ συμπαραστάτη μας σὲ αὐτὸ τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, στὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ, τὸν ἀγαπητὸ μας Ἐλλογ. Καθηγητὴ κ. Μιχαὴλ Τρούλη καὶ νὰ τοὺς ἐκφράσουμε τὴν εὐγνώμονα εὐχαριστία μας γιὰ τὸν πολὺ κόπο τῆς ἀγάπης του.

Ἐπιθυμοῦμε ἀκόμη νὰ εὐχαριστήσουμε ἀπὸ καρδιάς ὅλους τοὺς ἐρευνητὲς καὶ ἐπιστήμονες, τῶν ὁποίων οἱ μελέτες δημοσιεύονται στίς σελίδες τοῦ τεύχους αὐτοῦ τῆς Νέας Χριστιανισῆς Κρήτης. Ἰδιαίτερα εὐχαριστοῦμε τὸν κ. Μιχαὴλ Ἀνδριανᾶκη, πρῶην Διευθυντὴ τῆς 28ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, καὶ τοὺς συνεργάτες του στὴν ὑπηρεσία, γιὰ τὴν συνολικὴ προσφορὰ τους στίς ἀναστηλωτικὰς ἐργασίας καὶ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Μοναστηριοῦ, γιὰ τὴν οὐσιαστικὴν τους συμβολὴν στὴν πραγ-

ματοποίηση της Ημερίδας, αλλά και στην ολοκλήρωση του τεύχους αυτού της *Νέας Χριστιανικής Κρήτης*.

Ευχόμαστε σε όλους τους αναγνώστες του τεύχους αυτού να πληρωθούν οι καρδιές τους από την ίδια χαρά που αισθανθήκαμε και εμείς αναδεικνύοντας τόσο στην Ημερίδα όσο και στον τόμο αυτό τό σημαντικό έργο που έχει γίνει την τελευταία πενήνταετία στην Ιερά Μονή Άρκαδίου, τό σέμνωμα αυτό της Εκκλησίας των Ρεθυμνίων. Και τους παρακαλούμε να προσεύχονται να αναδείξει ο Θεός αξίους συνεχιστές της μοναστικής παραδόσεως και της μεγάλης προσφοράς της Ιεράς Μονής Άρκαδίου στον τόπο μας και στην Μητρόπολή μας, στην Κρήτη και στην πολύπαθη Πατρίδα μας, την Ελλάδα, τά έκατόχρονα της Ένώσεως μέ την όποία εορτάζουμε εφέτος, αλλά και στον κόσμο όλόκληρο.

Αυτή είναι ή προσωπική μας αγωνία, ή προσδοκία και άναμονή μας, που γίνονται καθημερινά προσευχή. Τό έξομολογούμαστε ζητώντας από όλους να ένώσουν μαζί μας και την δική τους προσευχή. Γιατί τό Άρκάδι δέν είναι ένας μουσειακός χώρος, αλλά είναι μία Μονή που έχει θρυλικό και δοξασιμένο παρελθόν, δημιουργικό παρόν, αλλά και έλπιδοφόρο μέλλον. Η Ιερά Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή Άρκαδίου έχει ακόμη να προσφέρει πολλά στην Εκκλησία και τό Γένος μας, στον Ορθόδοξο Μοναχισμό και τόν Πολιτισμό μας.

Κυριακή της Σταυροπροσκυνήσεως 2013

† Ο Ρεθύμνης και Αύλοποτάμου Ευγένιος

Προλεγόμενα

Η ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΑ ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ συνεχίζει για πέντε τουλάχιστον αιώνες τη δυναμική παρουσία της ανάμεσα στις μεγάλες μονές της Κρήτης. Ή κορυφαία στιγμή της ήρωικης αντίστασης και ή έθελούσια θυσία των υπερασπιστών της στις 8 Νοεμβρίου 1866, τήν κατέστησαν παγκόσμιο σύμβολο Έλευθερίας. Ή Μονή Άρκαδίου ώστόσο είναι και ένα ιδιαίτερα σημαντικό μνημείο, τό οποίο παρουσιάζει ενδιαφέρον γιά τήν ιστορία και τήν αρχιτεκτονική του, καθώς και γιά τά κειμήλια, πού διασώθηκαν μέχρι σήμερα κάτω από δύσκολες περιστάσεις.

Ή Μονή Άρκαδίου συνδέθηκε μέ τή θρυλική Βυζαντινή οικογένεια τών Καλλεργών, στήν όποία ανήκε Jus Patronato. Ό ρόλος του άρχοντα Ματθαίου Καλλέργη στό δεύτερο μισό του 16ου αιώνα υπήρξε καταλυτικός στήν άνοικοδόμηση και αναδιοργάνωση της Μονής, ή όποία έκτοτε θά παίξει σημαντικό ρόλο στά πράγματα της Κρήτης. Οι έκτεταμένες εργασίες άνοικοδόμησης συνεχίστηκαν στά χρόνια της πρώιμης Τουρκοκρατίας, μέχρι τίς άρχές του 18ου αιώνα. Τήν ίδια περίοδο ή Μονή Άρκαδίου είναι κέντρο άντιγραφής χειρογράφων και παραγωγής εξαίρετων χρυσοκεντημάτων.

Τό δίκλιτο καθολικό της Μονής Άρκαδίου, πού άντικατέστησε τό μικρότερο αρχικό, συνδυάζει τήν όρθόδοξη πρακτική μέ μορφολογικά στοιχεία από σχέδια τών μεγάλων Ίταλών αρχιτεκτόνων Sebastiano Serlio και Andrea Palladio. Πρόκειται γιά τό πιο άντιπροσωπευτικό άρχι-

τεκτονικό έργο τής λεγόμενης Κρητικής Αναγέννησης, πού άνθισε από τό δεύτερο μισό του 16ου αιώνα στο νησί και συνδυάζει στοιχεία του Βενετσιάνικου Μανιερισμού μέ τήν Έλληνική Παράδοση. Άνάλογες αρχιτεκτονικές μορφές επικρατούν και στα υπόλοιπα κτίσματα τής Μονής, τά όποια κτίστηκαν μεταξύ του 1670 και 1715 και αποτελούν ένα ολοκληρωμένο κτηριακό συγκρότημα.

Η Μονή Άρχαδίου πέρασε από πολλές περιπέτειες και καταστροφές τόσο κατά τήν κατάληψη τής περιοχής του Ρεθύμνου από τους Τούρκους τό 1646, όσο και κατά τήν επανάσταση του 1821 και κυρίως του 1866. Ο ναός και τά άλλα κτίσματα υπέστησαν μεγάλες καταστροφές, οι όποιες είναι όρατές ως οικοδομικές φάσεις στο συγκρότημα. Οι άντινάξεις των πυριτιδαποθηκών τό 1866 και ή πυρπόληση των κτισμάτων στη συνέχεια, κατέστρεφαν, ή προκάλεσαν σημαντικές βλάβες στο μνημείο. Ήδη από τό 1870 άρχισαν οι προσπάθειες για αποκατάστασή του μέ ιδιαίτερο σεβασμό και προσοχή στη διατήρηση τής αρχικής μορφής, αλλά και τής πρόσφατης ιστορικής μνήμης. Επί πολλά χρόνια οι επεμβάσεις αποκατάστασης του μνημείου, μέ δαπάνες αρχικά τής Μονής και στη συνέχεια κυρίως τής Πολιτείας, συνεχίζονταν.

Τό 2004 τό Ύπουργείο Πολιτισμού ενέταξε τήν αποκατάσταση τής Μονής Άρχαδίου στο Πρόγραμμα «Πολιτισμός» του Τρίτου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης τής Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από τό έπιστημονικό προσωπικό τής 28ης Έφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων συντάχθηκαν όλες οι απαραίτητες μελέτες αποκατάστασης και συντήρησης και εκτελέστηκαν οι σχετικές εργασίες μέ τή διαδικασία τής αὐτεπιστοσίας. Στο διάστημα αυτό ολοκληρώθηκε ή αποκατάσταση των κτισμάτων τής Μονής, ή συντήρηση τής όψης του καθολικού, ή συντήρηση των άμφίων, των εικόνων και των άλλων κειμηλίων. Τέλος, αποκαταστάθηκε ό ισόγειος χώρος τής αποθήκης έλαιού, προκειμένου νά φιλοξενήσει τό ενδιαφέρον μουσείο τής Μονής, πού σήμερα φιλοξενείται στην ιστορική τράπεζα, και συντάχθηκαν οι απαραίτητες μουσειολογικές και μουσειογραφικές μελέτες.

Οι εργασίες πραγματοποιήθηκαν μέ τήν πολύ στενή συνεργασία τής οικείας Ίεράς Μητρόπολης Ρεθύμνης και Αύλοποτάμου και του ήγουμενουσουλίου τής Μονής Άρχαδίου, πού έχουν συνειδητοποιήσει βαθύτατα τήν ανάγκη προστασίας και άνάδειξης των εκκλησιαστικών μνημείων. Μέ τήν ολοκλήρωση του έργου πραγματοποιήθηκε σχετική ήμε-

ρίδα στη μονή Άρκαδίου, στην οποία παρουσιάστηκαν οι επίμερους εργασίες από τους κατά περίπτωση υπεύθυνους. Οι ανακοινώσεις αυτές δημοσιεύονται με τη φροντίδα του σεβασμιώτατου μητροπολίτη Ρεθύμνης και Αύλοποτάμου κ.κ. Ευγενίου στον παρόντα τόμο, μέσα στο πλαίσιο της πλούσιας δραστηριότητας της Ίερας Μητρόπολης στον τομέα των εκδόσεων. Από την πλευρά της 28ης Ε.Β.Α. ευχαριστούμε όλες και όλους που συνέβαλαν με οποιοδήποτε τρόπο στην όλη διαδικασία της αποκατάστασης του σημαντικού αυτού μνημείου, στο οποίο τό Έθνος μας όφειλει πολλά.

Μιχάλης Γ. Ανδριανάκης

Αρχαιολόγος

Έπί τιμή προϊστάμενος της 28ης Ε.Β.Α.